

**Чалавек /нацыянальная асоба/ – мова – культура – аснова і
мадэль міжкультурнага дыялогу**

Мы жывем у свеце дуалізму, дзе чалавек знаходзіцца на перакрываванні двух светаў - духоўнага і фізічнага, касмічнага і зямнога як неабмежаванага і абмежаванага. Супярэчнасць паміж духоўнай бясконцасцю і фізічнай абмежаванасцю выяўляецца ў неабходнасці “ствараць”/“спараджаць” культуру, духоўную і матэрыяльную, якая з’яўляецца абавязковым кампанентам існавання чалавека ў Сусвеце ва ўсе часы і эпохі. Асабліва гэта актуальна ў апошні час, які характарызуецца пошукамі чалавека аналогіі сваёй асобы і душы ў формах знешняга свету, асэнсаваннем самакаштоўнасці жыцця, ідэі адзінства чалавека і прыроды – першаасновы яго быцця, поглядам на чалавечую асобу як на самаэту. Абавязковай умовай станаўлення і развіцця чалавека як асобы з’яўляецца яго ўдзел у дыялогу культур, бо ў сучасным быцці чалавека “сцягваюцца ў адной культурнай прасторы, у адной свядомасці і мысленні розныя формы культуры: Запад, Усход, Еўропа, Азія, Афрыка, ці ў межах самой Заходняй культуры – Антычнае, Сярэднявечнае, Новачасавае мысленне”. Таму “пранікненне” ў пэўны тып культуры, у пэўную культуру, удзел у дыялогу культур магчымы толькі пры ўмове разумення рэцыпіентам-іншафонам кодаў вывучаемай культуры, якая, у сваю чаргу, вызначаецца “нацыянальным вобразам свету”, геаграфічным асяроддзем –

“міфалагічная” геаграфія і “рэальная” геаграфія, -фальклорнымі тэкстамі, звычаямі і веравызнаннем, рытуаламі побытавага і рэлігійнага характару, нацыянальным складам псіхікі і мыслення, нацыянальнай спецыфічнасцю эталонаў і стэрэатыпаў ўспрымання і ўсведамлення, уласцівых чалавеку як суб’екту пазнання.

Культура уяўляе камунікатыўную цэласнасць, дзе матэрыяльныя аб’екты, дзеянні чалавека і яго ўчынкі выконваюць таксама і знакавую, сімвалічную функцыю, і мяжа паміж матэрыяльнай і духоўнай культурай дастаткова ўмоўная – усю культуру можна разглядаць як цэласны тэкст, і, здзяйсняючы ўчынкі, дзеянні, людзі адначасова ўступаюць у зносіны, камуніцыруюць. Успрыманне і інтэрпрэтацыя іншамоўнай нацыянальнай культуры спараджае зоны непаразумення – сэнсавыя лакуны як неінтэрпрэтуемыя ці неадэкватна інтэрпрэтуемыя фрагменты тэксту (дыскурсу). Чалавечая культура не ведае абсалютна непаўторных кодаў, але своеасаблівыя несупадзенні, несудпаведнасці тых ці іншых культурных рэалій – лакун – заўсёды выяўляюцца ў працэсе міжкультурнага дыялогу. Рэальнасць успрымаецца чалавекам – прадстаўніком таго ці іншага этнасу праз прызму этнічна абумоўленай культуры. Кожная лінгвакультурная агульнасць у пэўнай ступені па-свойму членіць і класіфікуе акаляючы свет: “бачачы” адзін і той жа “прадмет”, людзі ўспрымаюць яго па-рознаму, называючы пры гэтым не сам “прадмет”, а сваё

ўяўленне пра яго. На думку В.С.Біблера, культура – самадэтэрмінацыя індывіда ў гарызонце асобы. Прычым кожная лінгва-культурная агульнасць імкнецца абмежаваць падобную самадэтэрмінацыю індывіда жорстка зададзенымі межамі, звесці да мінімуму свабоду яго манеўра ў культурнай прасторы.

У асэнсаванні ідэі “дыялогу культур” паняцце “культура” прадугледжвае нейкую “лакуну” паміж культурамі, праз якую, уласна кажучы, і адбываецца дыялог культур як упершыню магчымы. Гэта азначае, што адзін нацыянальны характар, адна моўная асоба ў пошуках агульнага і ў пазнанні чужога імкнецца зразумець сябе і іншых, і тлумачыцца гэта, у першую чаргу тым, што наша свядомасць дэманструе нашу ўласную культуру, наш соцыум, але наша неўсвядомленае дэманструе ў кожным з нас універсальнага чалавека. У выніку чаго мы і імкнемся зразумець чужую культуру: праз іншае/другое мы імкнемся пранікнуць у сваё. Сучасная канцэпцыя камунікатыўнага падыходу ў навучанні замежнай мове, змястоўным аспектам якой з’яўляецца не сістэма моўных фактаў, а іншамоўная культура, якраз і дапамагае пераадолець складанасці ў разуменні і ўспрыманні чужой культуры. Гэта значыць, што галоўным аспектам у змесце гэтай канцэпцыі з’яўляецца вывучэнне культуры праз мову: культура – мэта, мова – сродак, бо толькі пры такой умове магчыма адэкватная камунікацыя на вывучаемай мове.

Акрамя таго, каб дасягнуць пэўных мэт у навучанні рэцыпіента-іншафона, абудзіць яго свядомасць, выклікаць яго на

дыялог неабходна зыходзіць з антрапалагічнай парадыгмы навукі пра чалавека, цэнтрам прыцягнення якой з'яўляецца феномен культуры, і яе асноўных, дамінуючых напрамкаў, сярод якіх вылучаюцца наступныя:

1. антрапацэнтрычнае разуменне культуры;
2. чалавек як моўная асоба;
3. мова як сістэма ўвасаблення культурных каштоўнасцей;
4. мова і культура ў сінхронным ўзаемадзеянні і ўзаемасувязі;
5. культура як вышэйшы ўзровень мовы;
6. нацыянальная своеасаблівасць адлюстравання моўнай карціны свету;
7. мадэляванне працэсаў спараджэння і ўспрымання маўлення (зафіксаванае ў мове спецыфічнае ўспрыманне народамі рэчаіснасці адлюстроўваецца ў моўнай карціне свету);
8. уваходжанне тэксту ў культуру і яго інтэрпрэтацыя. Тэкст выступае пасрэднікам у працэсе міжкультурнай камунікацыі, бо “непасрэдным захавальнікам/сховішчам культуры з'яўляюцца тэксты, напісаныя на гэтай мове”.

Даследаванне нацыянальнай асобы, яе мовы і культуры актуальнае не толькі ў кантэксце міжкультурнай камунікацыі, але і ў вызначэнні яе “духоўнага генатыпу”, бо ўсё значнае можа быць сказана чалавекам ці народамі толькі па-свойму і ўсё геніяльнае нараджаецца менавіта з нацыянальнага вопыту, духу і ўкладу.

Зварот да нацыянальнай спецыфікі асобы і яе рэалізацыі ў маўленні – гэта крок на шляху да асэнсавання асаблівасцяў мыслення народа, да вызначэння структуры паняцця “моўны тып” - “моўная асоба”.

Такім чынам, усё гэта дазваляе павысіць кампетэнцыю міжкультурных зносін, узровень матывацыі ў вывучэнні беларускай мовы як замежнай, забяспечыць змест навучання, мэтанакіраванае і паслядоўнае размеркаванне навучальнага матэрыялу, планаванне і адэкватную методыку мадэлявання ўзаемасувязі мовы і культуры.